

Вядучы 1:

Сярод слаўных імёнаў, якія навечна ўпісаны залатымі літарамі ў гісторыю беларускай культуры, з поўным правам, хораша і ярка, свеціцца імя народнага паэта Беларусі, лаўрэата Дзяржаўных прэміяў Беларусі, ганаровага акадэміка Акадэміі навук Беларусі, таленавітага лірыка – Пімена Панчанкі, 100 год з дня нараджэння якога мы адзначаем у гэтым годзе.

Вядучы 2:

Пімен Емельянавіч Панчанка нарадзіўся 23 жніўня 1917 года ў горадзе Таліне, які тады называўся Рэвелем. Бацькі паэта паходзілі з бедных беларускіх сялян. У Прыбалтыку яны выехалі ў пошуках кавалка хлеба і з цягам часу ўліліся ў шэрагі талінскіх суднабудаўнікоў.

Маленства Пімена Панчанкі прайшло ў лясным беларускім краі – на Бягомльшчыне. Там, закончыўшы баявыя паходы, стаў працаваць яго бацька, які ўсе гады грамадзянскай вайны быў чырвонаармейцам.

Падлеткам Пімен шмат ездзіў з бацькам і непрыкметна для сябе пазнаваў жыццё лесарубаў, плытагонаў і леснікоў. А яшчэ да глыбіні душы пранікаўся любасцю да роднай прыроды, бацькоўскай зямлі. Гэта любоў вылілася ў наступныя радкі:

Чытальнік:

Я малым хлапчуком палюбіў твае пушчы і нівы,
І блакітныя рэкі, і мора зялёных лугоў.
Ты мяне гадала, як маці, і рос я шчаслівы,
Не зазнаўшы галечы, з атрадам вясёлых сяброў.

О Радзіма, табою напоўнена сэрца да краю,
І заўжды — ці працую, ці пільна на варце стаю, —
Я твой велічны вобраз у думках сваіх уяўляю
І люблю, як жыццё, я зямлю маладую тваю!

Бо на гэтай зямлі малаком мяне маці карміла,
Тут хадзіць я вучыўся і кнігі чытаў да зары.
Што ж мне можа быць больш
за Радзіму любімую міла?
Хто ж мне будзе радней за таго,
хто Радзіму стварыў?

Я спакойны юнак, можа, нават крыху сарамлівы,
Не пакрыўджу і птушкі, бо знаю:
ёй хочацца жыць;
Але тых, хто жадае напасці на край мой шчаслівы,
Я сваімі рукамі без жалю гатоў задушыць.

Вядучы 1:

Пімен Панчанка рана выйшаў на дарогу самастойнага жыцця. Пасля Бягомльскай сямігодкі ён выбраў прафесію настаўніка. Закончыў педагагічныя курсы ў Бабруйску і на працягу пяці гадоў настаўнічаў у Кіраўскім раёне Магілёўскай вобласці, дзе выкладаў мову і літаратуру і адначасова завочна вучыўся ў Мінскім настаўніцкім інстытуце. Праца сельскага настаўніка была вельмі напружанай, бо акрамя выкладання ўрокаў у школе трэба было весці вялікую пазакласную, лектарскую і грамадскую работу, затое дзякуючы гэтаму набываўся пэўны жыццёвы вопыт.

У 1934 годзе ў альманаху "Ударнікі" пад псеўданімам Алесь Загорны была апублікавана яго першая паэтычныя спроба – верш "Ураджайнае", а ў 1938 годзе ўбачыла свет і першая кніга паэта пад назвай "Упэўненасць", якая змяшчала 31 верш. У тым жа годзе, вясной, ён быў прыняты ў члены Саюза пісьменнікаў.

Вядучы 2:

Па заканчэнні інстытута П. Панчанка пераехаў у Мінск, а ў 1939-м быў прызваны ў армію, апынуўся ў Заходняй Беларусі ў Беластоку, дзе служыў у армейскай газеце. Праз год выйшаў яго другі паэтычны зборнік "Вераснёвыя сцягі".

Там жа, у Беластоку, яго напаткала Другая сусветная вайна. Падчас яе П.Панчанка працаваў спачатку ў франтавой газеце "Красноармейская правда", а потым, калі была створана газета "За савецкую Беларусь", стаў яе супрацоўнікам. Па ўспамінах пісьменніка, калектыў рэдакцыі быў невялікім, але зладжаным.

Ваенная лірыка П. Панчанкі хвалюе суровым рэалізмам, глыбокім псіхалагізмам, высокім гераічным і трагедыйным гучаннем. У вершы «Кожны з нас прыпасе радзімы куток...» паэт расказвае пра цяжкія падзеі 1941 г.

Чытальнік:

Кожны з нас прыпасе Радзімы куток,
Каб да старасці чэрпаць адтуль успаміны —
Дым над хатай, снапамі прыціснуты ток,
Матчын спеў і гароды, прапахлыя кмінам...

Гэта быў сорок першы палаючы год.
Прабіраліся мы з акружэння на ўсход.
У аршанскіх лясах на адной з дарог
Я пазнаў сярод верасу след маіх ног.

І паклікала родная хата мяне.
Я падпоўз да сяла, калі гаснулі зоркі,

Расхінуў асцярожна кусты і знямеў —
Каміны... каміны... Дух пажарышча горкі.

Развіднела. А певень людзей не будзіў.
Цішыня. Мёртвы попел. Ні стуку, ні груку.
Толькі клён, што мой бацька калісь пасадзіў,
Грэў на сонцы свае абгарэлыя рукі.

Я схаваў твар у травы. І зямля, як дзіцё,
Да мяне прытулілася целамагутным:
«Дзе ж ты быў, дзе ж хаваўся ты гэтулькі дзён,
Што дамоў не ішоў?» — запытала ледзь чутна.

Не прыпомню цяпер, што ў адказ я шаптаў —
Ці зямлю суцяшаў, ці пра маці пытаў.
Слоў вуголле злятала з патрэсканых губ,
І растоптаны кут быў да болю мне люб.

Наліваліся кветкі сцюдзёнай расой,
І прамыла раса мае сумныя вочы,
Каб убачыў я ўсё, каб запомніў усё,
Каб я думаў пра помсту і ўдзень, і ўночы.

Вядучы 1:

Як успамінаў паэт, "пісьменнікі-франтавікі складалі вершы, пісалі апавяданні, артыкулы, нарысы, лістоўкі, сачынялі нешта гумарыстычнае, але сэрца вельмі балела за родную Беларусь, за свой народ, за сваіх блізкіх". У гады вайны ўбачылі свет зборнік франтавых вершаў паэта "Тебе, Беларусь!" у перакладзе на рускую мову, паэтычная кніга "Дарога вайны" і шмат вершаў, што друкаваліся на старонках армейскіх і франтавых газет.

Лірыка П. Панчанкі ваеннага часу носіць спавядальны характар, уяўляе сабой суцэльны маналог, звернуты да народа і краіны ў самы трывожны для іх час.

Чытальнік:

Краіна мая, радасць мая,
Песня мая маладая!
Па нівах тваіх, па тваіх гаях
Сынава сэрца рыдае.

Ты часта прыходзіш ка мне, як сон.
Хмараю праплываеш,

Птушкай садзішся на ціхі клён,
Звонкім дажджом ападаеш.

Тады ўспамінаецца ўсё да драбніц,
Што звязана з родным краем, -
Як жыта шуміць, як агонь зарніц
На дне азёр дагарае.

Як летам спякотным за днямі дні
Ішлі па іржышчы калючым...
Мы ранілі ногі аб камяні,
І нам не было балюча.

І не было нічога ярчэй
За сонца на родным небе,
І не было нічога смачней
Матчынага хлеба.

Вада з прыдарожнага ручая
Была саладзей за мёд нам...
Краіна мая, маці мая,
Лёс твой цяжкі і гаротны!

Топча, катуе тваю зямлю
Вылюдак ашалелы.
Я кроў да апошняе кроплі пралью,
Каб толькі табе палягчэла.

Ні славы, ні скарбаў я не хачу,
Мне б толькі прыйсці непрыкметна,
Зямлю сваю пад нагамі адчуць,
Надыхацца родным паветрам.

Вядучы 2:

Вершы П.Панчанкі ваеннага часу – не факты гісторыі, а жывыя і незабыўныя старонкі народнай памяці. Сваёй усхваляванасцю, духоўным напружаннем, балючай праўдзівасцю, вастрынёй уражанняў і перажыванняў яны надзвычай адпавядалі душэўнаму стану кожнага савецкага патрыёта, які адчуваў сябе часцінкай народа.

Чытальнік:

Палескі напрамак!
Я ведаў цябе не па картах.
Я ведаў твой воблік і пах,
Твае пачастункі і жарты.
Палескі напрамак!

Ляжыш ты ізноў прада мною,
Засыпаны лістам кляновым,
стаптаны вялікай вайною...

Прыйшоў і жахнуўся —
Мне вочы ўласныя хлусяць!
Дзе людзі?
Дзе хаты?
Дзе гнуткія вербы ў лузе?
Ці ж мёртвая гэта пустэля — маё залатое Палессе?
Ці ж карканне тлустых варон —
твая прывітальная песня?
Ці ж попел счарнелых руін — твая маладая аздоба?
Каму пакланіцца?
Каму мне сказаць свой «дзень добры»?
У гнёздах няма птушанят,
І сонца няма ў крыніцах.
Ні бору, ні зораў — раскралі ўсё чужаніцы.
Пагналі на захад дубровы, пагналі на захад лясы,
Павезлі ў цёмных вагонах дзявочыя галасы.

Вядучы 1:

У 1944 годзе ваеннага журналіста Пімена Панчанку накіроўваюць у складзе часцей Чырвонай Арміі ў Іран, дзе ён і сустрэў Дзень Перамогі. Панчанка ўбачыў Іран такім, якім ён ёсць, — з яго экзотыкай, старажытнай культурай, даўнімі звычаямі. Пад уражаннем ад наведвання гэтай краіны паэт стварае цыкл вершаў пад назвай «Іранскі дзённік». У вершах гэтага цыкла аўтар выказвае сваю любоў да роднай зямлі, жаданне як мага хутчэй сустрэцца з ёй.

Чытальнік:

Я ўсё пераблытаў – дзе мора, дзе неба,
Дзе хмары, дзе горы...
Іран.
Красавік.
Даўно я не еў беларускага хлеба,
Ад паху смалістага бору адвык.

Зямля выхваляецца дзіўнай раскошай:
Гранатамі, рысам, салодкай айвой.
І нават мясцовыя танныя грошы –
З малюнкамі гор, вадаспадаў, ільвоў.

З гаёў апельсінавых сонечны лівень
Цябе залівае.

А пах – на ўвесь свет.
Пытае іранец мяне: “Ты шчаслівы
Пад небам паўднёвым?
Праслаў нас, паэт”.

Дзівак!
Я абразай не буду няславіць
Твой край: тут цікава, прыгожа, і ўсё-ж
Не мне апяваць тваё сонца і славіць
Шыразскія ружы і горы Загрош.

Я толькі заездам сюды, падарожнік,
Каб горы твае асвятліць на хвіліну
Агнём маёй зоркі пякуча-трывожным,
А потым вярнуцца да роднай краіны.

Далёка, у зялёнай хваёвай старонцы
Ёсць хата свая ў мяне, пушча і поле,
Сваё найсвятлейшае добрае сонца.
Я іх прамяняць не згаджуся ніколі.

Таму гэтак лёгка хадзіць мне па свеце,
Еўропу і Азію крокамі мераць,
Што родныя людзі, і сонца, і вецер
Чакаюць мяне і ў любоў маю вераць.

Вядучы 2:

Аднак Панчанка не мог абыйсці моўчкі і тое, што ўбачыў у іранскім жыцці. Расказаць аб усім гэтым ён лічыў сваім патрыятычным абавязкам паэта. Трапіўшы ў краіну, дзе пануе галеча і бяспраўе, у “прыгнечаны, прыдушаны, галодны, прададзены алахам і мулой” Іран, П.Панчанка адразу заўважыў галоўную рысу іранскага “пейзажу”, якая кідаецца ў вочы чалавеку, выхаванаму ва ўмовах сацыялістычнага ладу. Аўтар падкрэслівае адметную асаблівасць гэтай рэчаіснасці – рэзкую супрацьлегласць паміж жыццём працоўных людзей і пануючых класаў. На кожным кроку паўстаюць нязвыклыя кантрасты:

Чытальнік:

...А тут яшчэ нязвыклыя кантрасты:
Палац раскошны, у мільёнаў пяць –
І дзед-жабрак. Ён мае грошы? Трасцу!
Панэль пад бок – і, калі ласка, спаць!

Не радуюць яго арлы і горы.
Кладзіся пад айву і памірай...

Прапахшы часнаком і сонцам горад,
Багаты і жабрачы горны край.

Не так, не так у нас...

Але якая справа

Мне да цябе, загадкавы Іран!

Сігнал рэгуліроўшчыка – “направа”,

І еду я направа, ў Тэгеран.

Вядучы 1:

Па звароце на радзіму пісьменнік актыўна працаваў у складзе рэдакцый газет і часопісаў: "Вожык", "Літаратура і мастацтва", "Советская Отчизна" (цяпер часопіс "Нёман"), "Маладосць", з'яўляўся сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Пік творчасці Пімена Панчанкі прыпадае на другую палову 50-х –60-я гады. У гэты час выйшлі яго зборнікі "Кніга вандраванняў і любові", "Нью-Йоркскія малюнкі", "Тысяча небасхілаў", "Чатыры кантыненты".

Вядучы 2:

Пасляваенная творчасць паэта вызначаецца вялікай разнастайнасцю тэм, якія закранаюць самыя розныя бакі паўсядзённага жыцця. Вершы П. Панчанкі прасякнуты любоўю да чалавека, роднага краю. Нямала радкоў прысвяціў П. Панчанка роднай мове, прыгажосці і духоўнай вартасці беларускага слова. Мова продкаў для паэта вечная, як вечным з'яўляецца жыццё:

Чытальнік:

Кажуць, мова мая аджывае

Век свой ціхі: ёй знікнуць пара.

Для мяне яна вечна жывая,

Як раса, як сляза, як зара.

Гэта ластавак шчабятанне,

Звон світалых палескіх крыніц,

Сінь чабору, і барвы зарніц,

І буслінае клекатанне.

Калі ж хто загадае: "Не трэба!" —

Адрачэцца ад мовы народ, —

Папрашу я і сонца, і неба:

Мне не трэба ні славы, ні хлеба,

Асудзіце на безліч нягод.

Толькі месяцаў назвы пакіньце,

Назвы родныя роднай зямлі,

Пра якія з маленства ў блакіце

Бор шуміць і пяюць жураўлі:

Студзень — з казкамі снежных аблокаў,

Люты — шчодры на сіні мароз,
Сакавік — з сакатаннем і сокам
Непаўторных вясновых бяроз,
Красавік — час маланак і ліўняў,
Травень — з першым каханнем, сяўбой,
Чэрвень — з ягаднаю зарой,
Ліпень — з мёдам,
З пшаніцаю — жнівень,
Спелы яблычны верасень,
Светлы кастрычнік
У празрыстасці чыстай, крынічнай.
Лістапад — залаты лістапад,
Снежань — першы густы снегапад...
Ці плачу я, ці пяю,
Ці размаўляю з матуляю —
Песню сваю, мову сваю
Я да грудзей прытульваю.

Вядучы 1:

Жыццё з яго нязведанымі таямніцамі, рухам наперад, адкрыццямі і сустрэчамі з новым — невычэрпная крыніца для творчасці, і паэт востра рэагуе на ўсе праблемы сучаснасці. Ён адчувае адказнасць за ўсё, што было і ёсць у краіне пры яго жыцці. Панчанку да ўсяго ёсць справа, таму ён выступае супраць усяго, што перашкаджае рухацца наперад, — бездухоўнасці, прыстасавальніцтва, раўнадушша, кар'ерызму, спажывецкіх адносін да прыроды. Паэзія П. Панчанкі ўзвышае, дапамагае жыць і думаць, яна сцвярджае цудоўныя каштоўнасці чалавечага жыцця. Паэт лічыць:

Чытальнік:

Той дзень прапаў і страчаны навекі,
Калі ты не зрабіў таго, што мог;
Калі не паспрыяў ты чалавеку,
Няшчыры быў, зманіў, не дапамог.
Той дзень збяднеў, зліняў на сотню радуг
І, попелам пасыпаны, сканаў,
Калі не падзяліў з суседам радасць
І больш за дзень узяў ты, чым аддаў.
Той дзень, лічы, завянуў пуштацветам,
Калі ты пяць хвілін пашкадаваў,
Каб дзецям паказаць куточак свету
І хараство людзей, і дрэў, і траў.
Той дзень зусім закрэслены табою,
Калі ты раўнадушна абмінуў
Бяду чужую, пабаяўся болю,

Абразу хама моўчкі праглынуў...
Пазней старэць пачнеш самотна ў хаце
І будзеш скаргі гнеўна кідаць нам.
Не мы, жыццё табе даўгі заплаціць
За раўнадушша.
Вінаваты сам.
Мы не плюём на дружбу і на працу:
Нам без трывог не зберагчы жыцця.
Сябры, давайце будзем хвалявацца
За ўсіх і ўсё: за зерне, і дзіця...
Я не святы, хоць і не сквапны злыдзень.
Даруйце, калі часам быў глухі
Ці чалавека грубасцю пакрыўдзіў...
Грахі мае, бясконцыя грахі.

Вядучы 2:

Пімен Панчанка ўвесь час думаў аб адказнасці паэта. У сваёй аўтабіяграфіі ён пісаў: " У наш складаны суровы час сорамна займацца вершаванымі забаўкамі, засядацельскай мітуснёй, корпацца ў мішуры прывіднай славы і дробязных крыўдаў. Для мяне самае каштоўнае ў паэзіі - праўда жыцця, праўда пачуццяў маіх сучаснікаў, чалавечнасць".

І як пацвярджэнне гэтаму гучаць яго наступныя радкі:

Чытальнік:

Я гаварыў занадта гучна
Ды і пісаў

занадта гучна,
Пара праўдзівей і цішэй,
Да сэрца нечага бліжэй,
А гэта ў сотні раз цяжэй.

А ці пачуюць,
ці пачуюць?

А што пачую ад другіх?

Усе спяшаць,
усе качуюць,

Адзін другога дрэнна чуюць,
Грызуць свае турботы іх.

Сказаць бы хмурнаму суседу:

Заходзь,
расказвай мне пра беды,

Вядучы 1:

Шматгранная паэтычная творчасць П. Панчанкі знайшла адлюстраванне ў звыш 30 зборніках, выдадзеных у розныя часы. Некаторыя з іх былі адзначаны дзяржаўнымі і літаратурнымі прэміямі: літаратурнай прэміяй імя Янкі Купалы, дзяржаўнай прэміяй імя Я. Купалы, дзяржаўнай прэміяй СССР.

Але П. Панчанка быў не толькі выдатным паэтам. Яго пярэ належаць вялікая колькасць зладзённых публіцыстычных выступленняў у друку, глыбокіх літаратурна-крытычных артыкулаў. Як справядліва адзначалі крытыкі, уся яго творчасць была своеасаблівым выразнікам дум і спадзяванняў эпохі.

Вядучы 2:

П. Панчанка вядомы і як перакладчык на беларускую мову твораў Ф. Шылера, А. Міцкевіча, А. Пракоф'ева, А. Суркова і іншых паэтаў. Шматлікія пераклады твораў самога паэта на розныя мовы народаў свету сведчаць аб яго папулярнасці і па-за межамі Беларусі.

Дзяржава высока адзначыла заслугі Пімена Панчанкі, яго літаратурны талент, актыўную грамадскую дзейнасць, адвагу і мужнасць, праяўленыя падчас Вялікай Айчыннай вайны. У 1973 годзе яму было нададзена высокае званне народнага паэта Беларусі. П. Панчанка ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі, у 1994 годзе паэт быў абраны Ганаровым акадэмікам НАН Беларусі.

Пімен Панчанка пайшоў з жыцця 2 красавіка 1995 года, пакінуўшы пасля сябе багатую спадчыну, агромністы, наэлектрызаваны мноствам пачуццяў паэтычны свет – свет чуласці і дабрата, неабсяжны свет прыгожага.

Чытальнік:

Паэзія — гэта пакута і радасць,
Праклён і бязлітаснасць, споведзь і гордасць,
Вогненны сцяг над барыкадай,
Цішыня травы і рыканне горада;

Гэта вар'яцтва і гэта мудрасць,
Розум і ачышчэнне;
Плаванне ў рэках бурлівых і мутных
І зоркі далёкай свячэнне;

Гэта чаканне каханай дзяўчыны
Сцюжы і здрадзе наперакор;

Гэта душы найвышэйшая шчыльнасць
І задыханне, разрэджанасць гор;

Гэта трывога за касманаўта
І ручаіны жаночых рук;
Чыстая, з самага донца праўда,
Сэрца дзіцячага здзіўлены стук;

Гэта ныранне ў прасторы марскія,
Гэта палёты ў заўтрашні век.
Гэта здабыткі і мары людскія,
Крыўды і страты твае, чалавек;

Цень трапяткі ад абеліска
Каля дарогі пад чорнай сасной;
Матчыны вочы над першай калыскай,
Матчыны вочы над першай труной;
Вера ў шчасце, з няпраўдай змаганне,
Чорнае неба і сонца ў расе;
Гэта спрадвечныя нашы пытанні,
Гэта адказы, ды толькі не ўсе...

Вось і блукай апантаны па лесе,
Як і твой прадзед калісьці блукаў...
Каб жа я знаў, што такое паэзія,
Гэтыя б вершы не напісаў.